

20. 5. 2004

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Diskriminace akademických pracovníků?

Zákoník práce od března konečně přispěl k zamezení zneužívání opakovaných pracovních poměrů na dobu neurčitou jejich řetěžením. Dělo se tak řadu let ze strany některých sobecky myslících zaměstnavatelů na úkor zaměstnanců jako hospodářsky slabší smluvní strany. O to více rozčarování nad státní zákonodárnou politikou přináší nedávný akt Senátu, který vrátil Poslanecké sněmovně návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zaměstnanosti, a to s pozměňovacím návrhem změny vysokoškolského zákona; (viz senátní tisk č. 343).

Zákoník práce od března konečně přispěl k zamezení zneužívání opakovaných pracovních poměrů na dobu neurčitou jejich řetěžením. Dělo se tak řadu let ze strany některých sobecky myslících zaměstnavatelů na úkor zaměstnanců jako hospodářsky slabší smluvní strany.

O to více rozčarování nad státní zákonodárnou politikou přináší nedávný akt Senátu, který vrátil Poslanecké sněmovně návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zaměstnanosti, a to s pozměňovacím návrhem změny vysokoškolského zákona; (viz senátní tisk č. 343). Senát jde proti naznačenému duchu soukromoprávní ochrany potenciálně slabšího zaměstnance tím, že navrhuje možnost řetězení termínovaných pracovních poměrů u akademických pracovníků. Aníž by to ovšem bylo nezbytně nutné k blahu vysokých škol, o které lze pečovat ohleduplněji.

Senát sleduje, aby špatně pracující jednotlivci z této skupiny obyvatelstva byli vyloučeni z dobrodiní zákona, který v zájmu hospodářsky slabších zaměstnanců stanoví přísně omezené podmínky pracovních poměrů na dobu určitou. Vyloučit by potenciálně bylo možno celou tuto skupinu zaměstnanců. Podle senátního pozměňovacího návrhu by u akademických pracovníků měl mít zaměstnavatel ponechánu možnost toho, co je obecně zakázáno jako nešvar. Samozřejmě bez právního nároku na prodloužení pracovní smlouvy a bez jakékoli soudní ochrany. Zdánlivě neutrální návrh, který v dobré víře sleduje svěží vítr, však přináší možnost vzniku nepříznivých důsledků, které nejenže nejsou ničím vyváženy, ale nejsou ani nutné. Tudiž mu chybí rozumné zdůvodnění a ospravedlnění.

Obecně se ví, že ve vnitřních poměrech českých vysokých škol je mnoho shnilého a že někteří akademičtí pracovníci se minuli povoláním nebo že vysokou školu mají za zaopatřovací ústav. Někteří akademičtí funkcionáři tento stav dlouholetě trpí a „věčným“ odborným asistentům beztak smlouvy prodlužují. Také se ví, že profesní požadavky na akademické pracovníky patří mezi mimořádně vysoké - aniž by tomu ale běžně odpovídala výše mzdy - a že ne každý těmto požadavkům dostojí po celou dobu své profesní dráhy. Po čtrnáct let se politici pokouší nově řešit vnitřní poměry vysokých škol různými zákonodárnými pokusy. Možnost řetězených termínovaných pracovních poměrů, udržující akademické pracovníky v šachu ze strany akademických funkcionářů, patří k těm pokusům méně zdařilým.

Chlapácký a světácký pohled říká, že, kdo je dobrým nebo žádaným akademikem, ten by opakovaná prodlužování pracovního poměru, pokud by nastala, stejně ustál. Věc ale není tak prvoplánová. Zapomíná se na to, že každé jednostranné znevýhodnění vyžaduje vyrovnání. V tomto případě by se muselo jednat o peněžní vyrovnání Senátem navrhované možnosti společenské újmy skupiny zaměstnanců, a to formou výrazného zvýšení mzdy. To by u veřejných a státních vysokých škol mohlo přinést požadavky na výdajovou stránku státního rozpočtu. U soukromých vysokých škol by to mohlo zatížit studenty. Senátní návrh však s ničím takovým nepočítá a žádné peněžní vyrovnání újmy nezaručuje, ačkoli její vznik potenciálně umožňuje. V silách vysokých škol přitom není provést výrazné mzdové vyrovnání společenské újmy, pakliže by právo řetězit termínované pracovní poměry bylo běžně využíváno.

Z akademické půdy je znám nejjeden případ, kdy akademický pracovník nebyl osobně oblíben u akademického funkcionáře pro své odlišné názory nebo záležitosti, které s výkonem práce nijak nesouvisely. V době opakovaných pracovních poměrů na dobu určitou stačilo bez udání důvodu nechat vypršet termínovanou pracovní smlouvu. Žádný vedoucí se tak v zásadě nemusel starat o zvyšování kvalifikace, o pracovní růst, o pracovní podmínky apod. Nikomu nic nemusel vysvětlovat a nic obhajovat. Stačilo jen vrchnostensky rozhodnout, že pracovní poměr se neprodlužuje, i kdyby si studenti třeba přáli opak. Že to bylo nemravné? Bylo.

Alternativou je, aby akademičtí funkcionáři nastavili výkonnostní standard a určili, co jsou uspokojivé pracovní výsledky v příslušných oborech. Kupříkladu vydáním pracovního příkazu, kterým se stanoví profesní dráha akademického pracovníka (kariérní řád) včetně osobních cílů a plánů a nezávislých periodických atestací jednotlivců i pracovišť s přezkoumatelnými závěry. Vysoká škola tak zřetelně předem stanoví, co rozumí řádným výkonem práce akademického pracovníka, v čem spočívá povinné soustavné prohlubování kvalifikace a co jsou uspokojivé pracovní výsledky v daném oboru a co nikoli. Kvalifikačním základem je habilitace, které je nutno za pár let dosáhnout, anebo odejít pracovat jinam. Tento postup odpovídá poslání vysokých škol a jejich akreditačním potřebám. Chtěl-li Senát měnit zákon o vysokých školách, mohl navrhnout změny v tomto duchu namísto řetězení pracovních poměrů.

Jestliže je práce konkrétního akademického pracovníka vadná, má vysoká škola vůči němu postižná práva včetně práva výpovědi pracovního poměru pro neuspokojivé pracovní výsledky poté, co předchozí výzva k nápravě byla bezvýsledná [§ 46 odst. 1 písm. e) zák. práce]. Toto právo má každý zaměstnavatel. Stačí je využívat. Žádné zvláštnosti pro vysoké školy nejsou nutné. Senátní návrh může vést k obcházení tohoto výpovědního důvodu na úkor hospodářsky slabšího zaměstnance, k obcházení odstupného při rozvázání pracovního poměru pro organizační změny nebo k obcházení nutné dohody vysokých škol s odbory, pokud by se jednalo o výjimečně dovolené řetězení, vyplývající snad ze „zvláštní povahy práce“.

Není zapotřebí, aby Parlament politicky zaváděl možnost řetězení termínovaných pracovních poměrů. Postačí, když akademičtí funkcionáři budou umět a chtít používat běžné právní a řídicí nástroje, které mají v rukou a za jejichž používání jsou také placeni. Vadná práce konkrétního akademického pracovníka je věcí individuálního pracovněprávního postupu vůči němu. V žádném případě není politickým důvodem pro plošné vyloučení pracovněprávní ochrany jedné skupiny zaměstnanců, aniž by k tomu byl věcný důvod. Opakuji, že event. neschopnost nebo nechuť některých akademických funkcionářů řešit jednotlivé problémy na pracovišti ještě není důvodem pro zákonodárné navádění k přinejmenším nepřímé diskriminaci skupiny obyvatelstva EU v zaměstnání. Diskriminační důvod zde spočívá v druhu profese. Povahově vskutku jde o diskriminaci příčící se Listině základních práv a svobod, a to dokonce o trojnásobnou.

Za první, akademičtí pracovníci se zřetězenými termínovanými pracovními poměry by byli diskriminováni v právně rovném zacházení vůči ostatním zaměstnancům, aniž by k tomu byl dán věcný důvod. Mohlo by k tomu docházet i uvnitř vědecké obce. Zatímco vědečtí pracovníci Akademie věd České republiky nebo různých výzkumných ústavů, muzeí, galerií apod. by nemohli být vystaveni nešvaru řetězení, vědečtí pracovníci vysokých škol by mu potencionálně vystaveni být mohli, ačkoli je jejich práce shodná nebo srovnatelná. Zvláště zřetelné by to bylo mezi státními zaměstnanci. Tedy u vědeckých pracovníků Akademie věd České republiky a u akademických pracovníků státních (vojenských a policejních) vysokých škol.

Za druhé, postižení akademičtí pracovníci by byli diskriminováni mezi sebou navzájem. Část by jich měla a dnes má pracovní poměr na dobu neurčitou. Jiná část by - podle možné praxe - přitom mohla mít pracovní poměr opakovaně termínovaný. Někteří akademičtí pracovníci by tedy měli výhodnější pracovní postavení oproti ostatním dokonce v téže akademické obci jedné vysoké školy, aniž by k tomu byl věcný důvod. Tento stav právní nerovnosti ovšem existuje již dnes.

Za třetí, postižení akademičtí pracovníci by byli diskriminováni vůči neakademickým pracovníkům vysokých škol. I pouhá sekretářka katedry by na tom byla lépe. Už tak je společensky nedůstojné, jestliže někteří akademičtí funkcionáři podporují nebo trpí stav, kdy mzda vedoucího obslužného personálu rektorátu nebo děkanátu je srovnatelná se mzdou mezinárodně uznávaného profesora, ne-li vyšší, aniž je srovnatelná jejich práce a odpovědnost. Při stavu vnitřního řízení některých vysokých škol a jejich součástí se řeči o znalostní společnosti stávají vyprázdněnými ideologickými frázemi. Důkazem jsou kupř. profesori bez asistentů, aniž je k tomu důvod, či léta chybějící pravidla přiznávání osobních příplatků a s tím související nerovné mzdové zacházení při stejné nebo srovnatelné práci na téže vysoké škole nebo dokonce pracovišti.

Na okraj dodávám dílčí důsledek hospodářský. Akademický pracovník postižený termínovanou pracovní smlouvou je vystaven ztíženým možnostem hospodářského života. A tedy i kýžené pracovní mobility. Obvykle obtížněji totiž získává bankovní úvěr nežli jiný žadatel. Pro banku bývá takový klient rizikovější, a proto po něm vyžaduje splnění přísnějších zajišťovacích podmínek, anebo mu úvěr vůbec neposkytne či za horších podmínek. Hospodářsky slabšímu akademickému pracovníkovi pak nezbyvá než aby bojoval nejen s vlastním zaměstnavatelem, ale i s bankou. Kdyby se snad obslužný personál vysoké školy nad nebohým akademikem slitoval a milosrdnou lží mu vystavil nepravdivé potvrzení pro banku o pracovním poměru na dobu neurčitou, účastnil by se úvěrového podvodu. Poněkud kruté? Ano.

V neposledku nutno říci, že řetězené termínované pracovní smlouvy nepřispívají k duševnímu klidu akademického pracovníka udržovaného v napětí a v hospodářské nejistotě. O hypotéce na byt nebo na rodinný domek si může nechat zdát. V porovnání se systémem periodických atestací v senátním návrhu chybí záruka institucionálního přezkoumání rozhodnutí o pracovní výkonnosti a plnění pracovních závazků nezávislou vědeckou autoritou. Vše tak odvisí od osobní zralosti nebo chutě akademického funkcionáře, který dostává do rukou zbraň bez protiváhy v peněžním vyrovnání a soudní ochraně. Vždyť i akademičtí funkcionáři mohou být omylní nebo chybní. Senát asi nevnímá, že část českých akademických pracovníků již dnes žije ve strachu z nejistého zaměstnání, aniž by přesně věděli, co od nich nadřízení očekávají a aniž by byli zjevně neschopní.

Stát uznává nezadatelnou rovnost lidí v právech (čl. 1 Listiny). Rozumí se tím i právo na rovné zacházení, ledaže by opak vyplýval z věcného důvodu. O senátním pozměňovacím návrhu bychom sice mohli diskutovat, avšak jeho praktické uplatňování by mohlo být postupem rizikovým. A hlavně zbytečným, protože stejného efektu lze dosáhnout jinak a bez změny zákona.

Problém spočívá jinde než se domnívá Senát. Problémem je, že někteří akademičtí funkcionáři neumí obhájit svou řídicí práci před žalobou u soudu, nedůvěřují soudu nebo si neví plně rady, jak vést rovnoprávné lidi a systémově řídit. Rozumím Senátu, že volá po nápravě. Navrhované řešení by sice rozšířilo manévrovací prostor zaměstnavatelů, avšak za cenu, která tomu neodpovídá, a s rizikem opomíjení běžných systémových řešení, která jsou zároveň lidštější.

Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepřevzaté povolení stavby a změna územního plánu](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nejvyšší správní soud vymezuje nové hranice zneužití práva u běžných nákladů na reklamu](#)
- [Limity dohledu nad výkonem znalecké činnosti](#)
- [Stavebníci získávají od roku 2026 silnější pozici v soudních sporech o povolení stavby](#)
- [Novela zákona o spotřebitelském úvěru: zásadní regulatorní přelom, který změní finanční trh i praxi poskytovatelů spotřebitelských úvěrů](#)
- [Regulace cen taxislužby v roce 2026: co se mění a jaké mají obce možnosti?](#)
- [Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?](#)
- [Nový zákon o zbraních a střelivu](#)
- [Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů](#)
- [Nový zákon o zbraních – hlavní a vedlejší držitelé a změny v posuzování zdravotní způsobilosti](#)